

1640

DALARNA

Landsmåls- och Folkminnesarkivet
Uppsala

Ore

Rudén, Anders, 1928

Svar på ULMA:s frågelista 12 Fäbodväsen

14 bl.4:o

1640

L.L.

Exc. av S.Björklund

One:

1640

Fräboväsrendet.

A du fått de nån gälkall² A do fått de nån gälkall²
 Wärt bätte får buden ska du må kräkum; du a ju
 del bå e Sausbudom a Hedbudom. We am ingu
 kembuder wi, som dem på sunbligom ställom.
 E såg jätt fåboställe ätter lausväjem ti stadu, da
 dem add åker a lindur a stuger åldeles som hema,
 a wi am barä hakeslog milla stuum, a barä stur-
 häjs - Färsbuder, som e stätt fåbuder e säknen,
 kanste hundra häjsgånger, ant mer än tri el fyra
 simpler stuger - E wa dit jän sumär a da warä
 ända ti tjugo gälkaller da må wa säjnom kop.
 Ja, nu få we wa äjta bötnyälk e sju witeur a
 häld wäss barä må säjnanjälk häll driet a si-
 rap attagrötem; a e får långt, 2 1/2 mil, ti få hem
 någa njälk frå budom.

Ordt.: bot-i

Ordt.: bod jlt.
(skrivs på svenske)

Ordt.: hopy

Landsmålsarkivet Uppsala 1640
 And. Rudén. 1928. ORE
 DAL.

And. Rudén

Frgl. 12

Landsm. Upps. 1640
A. Rudén. 1928 ORE

Ore.

2.

Fledbuder e jätt litä² fäboställe, barä² sex böndrer-
i² wart bestämt wi sturskifte 1825-1828 gifver hel
säkne wän fär böndrer skull äg wart budställa²-
i² wart mång egärer um ä budställe som add
sturan lötgång. Rugåln kring Linåslöte skull a
böft lägos, ä fläsbronar skull a siddas ätter, um
ä e någo som e felaktug. We an häme sam, att
we meum sta ä lag fläsbronar på måndan; djä
ällom delegår om bud! Wi an så sturer betes-
marker säi we behöfvom ent byr slätker. Oda som
a säi mytje träk ä bruker bestänma um buförnin-
dje a sagt ti, att äller fäbolajer e bym ska buföra
um tirdan. Uffsesmannen fär bym bruker ent
fä bestänma um budfärder. Fär ti håll redo på
hur wär ä jämn djord säjner bydagswärtjer add
dem jäna ätkautuga klubbo, twärhand tjöke ä 5 a 6
kvarter lång.

Godb.
se v.

Landsm. Upps. 1640
A. Rudén. 1928 ORE

Landsmålsarkivet Uppsala 1640
And. Rudén. 1928. ORE
DAL
Frgl. 12

fortsättning
And. Rudén

Oxe.

På anner odd wän gäl pått bolmartjä, da
ä ritades strik å testren allt ätter som den odd
djort säjna skyldighet. È a tögte kring häjs-
gändjen å jän tjäg bätte sturtäkten som aller
arer; ja, så a e full jänna råning väst e lötn.
Så do a mjälka, ska du släpp kumer äjte drikya,
så den få mår se. | O da synst kya ska wa
drikya under lödisfärde. | Få si um we skum
bytum på kostfärde, da we an släje. Å bli fem
gälkaller bätte slausbudom e sumår må vaserj-
nom 12. el. 13 tur, äjtum smälou. Den a nog tåje
på se a 4 el. 5 böndrom vänn. | Èr ä yrjastallen
som ska hålden da jän gälkallen. | an a länple-
gest häjsgändjen an. Far synstlaja ostyffer, så
far wi nådyffer. È dag a we gått ända mot
Långborån, 1/2 mil. We hittedom å jän säfovhöl
som ent i a sittfärr.

dyndjstad

fjärn

kyrka

Omgl. i
→ kya

Godb. i
hälla v.

Aud. Rudén

Ove.

4.

Åller som a del i fåvoställe a jäna tågt um-
 kring häjsgändjen - Tåtlöte kring buder i e
 gemensam för hel laje - Tåtkaller som add stäje
se skap ti jätt gätlag samt ed krätjer äjtå wällem
 wän märkeun - Stårhäjse, mjälkbude a fjäsä
 ä e hel häjsgändjen. Stårhäjse må gaflem mot
 wärarom må jäner yppring mitta, som bitter
 swaln. Frå swalom wa ingändjen bå a står-
 häjse a mjälkbudu - Mjälkbude wa lag, half gräfd
 nidi bäcken, så mjältje skull håll se swalan -
 Sku ant wäl sä stenuga tågt, du som i - Sku kinnet
 slå stur skufvå fan an få luf ti byt um lion -
 Skinner do djär frå de fåvostojän ^{höglike mel} må ränindjen,
 däst dem sku beför fram - We skullom full a swid-
ja må ä, alles få we får magra fåbolöt - ta
sitt jätt lämpte ställä, da an kan få jätt sturt fåu -
It's osta lastkas däjkan - Sku we djär slag?

Landsmålsarkivet Uppsala 1640
 And. Rudén. 1928. ORE

DAL.

Figl. 12

Ordb.:
 röjning f.

Ordb.: göra
 v.

skala vi göra gemensamt arbete And. Rudén

Landsm. Upps. 1640
 A. Rudén. 1928 ORE

Ore.

5.

Småflå² få gå loser äjte drittyen um näter;
 krop dem under färtatjå framfår fjåsdörn håld
 trändsje mitta kum ine fjåsen. Nå småloffjå
 a dem ent. It² e jäuv krad ätter wärjer wärjer
 långvägg ini fjåse å jäu dyndjglugg, å jäu
 it får wärja rad. Nå å wa flerer agärer um
 kumer ti radu, deld dem dyndjo, två dyndj-
 sidolass på kuma får sumärn. - Ustru djord-
 å mysosmör² koktes ine stärbäje. Mysel som
 koktes skop ätter jäuom ust hiter halvsomysel.
 Så dem add spart skop, så dem häftedå, kokt
 dem um halvsomysel, å då wart å riktit mysos-
 smör. Nå å wa fäduttkoka skuld å stå älddes orört
 därt å add riktit gägnomsvåld, alles wart å sandut
 å fiets kokas um. Af gammolt arå wärc wauke
 två budfärder, lädigofärde å kostfärde.

} Ordbr.:
 dyndjglugg

ore 87.

Aud. Rudén

Landsm. Upps. 1640
 A. Rudén 1928 ORE

Landsmålsarkivet Uppsala 1640
 And. Rudén, 1928. ORE
 DAL.
 Frgl. 12

Ore.

6.

Lådigsfärde från 8 & 10 juni, då dem add sätt af,
ti Osmårso. I wa fastdag får gållkallom på fast
sundau, då dem add kame hem från budom.
Hemfärde räckt 45 wikor, hostfärde 4 wikor
håld ti mitschmårso. Fålstide slutet då får
gållkallom. We an inger hemfärbuder.

Allt som an skull a må se hem håld bort skull klyffjas,
å kunt bjäro. Ti buder skull an a tomer smör- å
mysosmör- å utbytter, slätjer = barkenijöl held
dråsonijöl, åker, matvarer m. fl. gräjur. Do få full
stana jä någer lågo du järk å hagg wid, å göra
mytje wid ti kok mys; å låfull gå jätt ^{hållt} stadorom
på kunda. E ska bätta löder buderå å lån släpdröje
å kör fram någon långvid. Do e tungen bätta buder
å få hem wås nå sälj; å a wåre yfor två wikor
nu; å e nog out mer än do härker bjäro.

A. Rudén

Landsmålsarkivet Uppsala 1640
And. Rudén. 1928. ORE

DAL.

Frgl. 12

Ordb. i
släp-drog

One.

7.

Milla budfårdom sku we sta å slå snörstoga. It e
ent näsgräs wäjen bätta trullmussjöm. It räck ti
gå milla solgångom. Itku we a någa djert må wäs?
E margo ska e befor bätte kälwindjen. Ta å knöjte-
kopf isärjä tönstumpa, we skum a dem ti bändure.
Bräjd någer widjur å lag o da jäu bändu alles
raulärå full äjt gäjnom. — Itkum hemafälte
a mi e dag; läm sku jot å slå. We an barå isso
wiko twärr; a du djert någer beforläntka a tum å
djetom. Besent foder stittes upp e budom, å kör-
des hem um wittern. It e full långst wäjen, 2 1/2 mil
bra, ti Swartosäsen, Linåsn, Bondbuder, Persbuder,
Räjsbjärå å Sausbuder. — Då snjon add gått bort
um lådejku bätte skojem å någer svartagder all
stutje upp på mörom byrd dem å gåta på hem.
löttn, däst beforstide swarte. It wa smätt um foder.

Ordb.: hemman
folk

Landsmålsarkivet Uppsala 1640
And. Rudén 1928. ORE

DAL.

Fgl. 12

And. Rudén

Ore.

8.

Awa brättum på bufoomärqum. Puck fram cilt
 som ska wa mä! Byrä bind ti bändur, ä stäl-
 la så dem bli lättio tungar! Fätkallenäs gräjur
 lägg we upe salu, då we salom på. Gläm ent
 äf män häitstio ä skodonindjen, ä ent gätt ä wito
 hur ä kan gå ätter nom da ljet, stening wäjem -
 Nu går i ä saler på, män e ska a jölp ä lyft på
 bändur. Bra a spängsle litä bätter! Fäskopen
 a hint längt på wäjem, dem drog swäg fär jän
 täjma sä. E ska full tiundit ä trakt nä räjs
 ä örna äjte fjäse däst kriträ kumo. Jawist päjle-
 wastjäu ä skull wa mä; upe salu mä nom. Hast
 nu yfver spängsle yfver på ar säjolo ä lyft litä
 på bändu så ska i trakt fast på issen säjdu. |
 E kum ent hem fär på lögerden; e ska wido män
 dag, lägo hugäilom ä si ätter lidre bäte räwindjen.

Ord. i
bände f.

↑
Landsmålsarkivet Uppsala 1640
And. Rudén. 1928. ORE

DAL.

Frgl. 12

Ord. i öv.
spängsel f.

And. Rudén

Landsm. Upps. 1640
A. Rudén 1928 ORE

ore.

9.

Ja, nu e an jä² att. Issen Linäsⁿ e jätt krä²vtc stälk² -
 A e fjärd² sumårn som e gäter jä² - E a tappa bårt yr-
 jas bittjen må we an färe jot; an käme ti den hop?ⁿ } Ordb.: hop
 A do hint poft a dona vå stärkejäs² a mjälkebude, du²
 Mjälkestaga, kalpstaga, mjälkebytt² a watobytter wo så
 djistuer, så e a stena mid dem båte båttjäm - } Ordb.: stena
 A bli jän lagom hop um du a i gäl elag - Dem
 arur få nog starr hop - We låsom full luckka
 7 um mägunda - Wo få full wa upp tel. 4 det,
 som a så mytje tur um do ska hinn mjälka, sita
 a djä kalvrom skvalur - E hujer, då e släpper äjt } Ordb.: hujer
 kuner yr teyen - So går fyre du, som e bätt²er ti
 luckka än i, så föser i a - We farom nåda swidja
 e dag - E dag fyår i barå half dan; e e tungen hem
 a tjinna, djär rest a tok mysso - Barå we an wåre
 jä någa wiko mer, så kuner a lärt se bitta, gå full
 frå dem på återmiddägo -

And. Rudén

Landsm. Upps. 1640
A. Rudén 1928 ORE

Landsmålsarkivet Uppsala 1640
And. Rudén. 1928. ORE
DAL.

Fgl. 12

Ore.

10-

Få du mer än 4 riksdaler för värja mjälkku å tri
 får kwäjgur å halvva! Wät du warå fins nå skäft-
 gras, å skull a wärc nå släkt, då an ska djär renär
 mjälktrujer, um an ska få dem wäjtern. Kuner
 sku a jäna njopo släjtiv ^{stän mäggen} då an a läst dem äjte
 kyv. Dem mått mēn e ska hinn djär mytje
 isuja budfärde, dem a skicka jot sukedjaro
 å skjortsom. Sndå ska å djäros tvaster å
 länker å grantkärfver, men å hinn an full
 må på tvstfärde. - E bälär ent fåro fäm
 e skott hästn. Fälkallomes äjträstning för dag:
 gålkuppan på ryddjäm må middajäm ti, fram
 a mågom på tvöer säjden slätsekstärappo å prä
 wister säjden lidokuppan ti a sucko å mystanå
 ti, knäjf å knäjfskeder å gålsåre ti gålkup-
 påsklom. U---hu--- Kume ou kuner, Inälla å
 Kiusa seu---m!

ordb.:
 nyja f.
 ordb.:
 bodfärd

Landsm. Upps. 1640
 A. Rudén. 1928 ORE

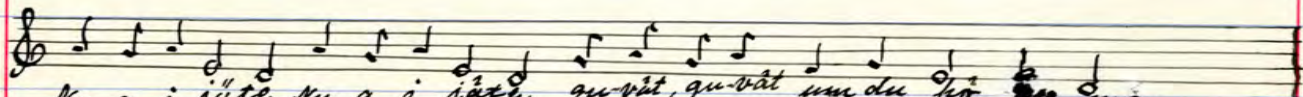
Landsmålsarkivet Uppsala 1640
 And. Rudén. 1928. ORE
 DAL.
 Frgl. 12

And. Rudén

Op.

11.

We farom bota påskolu inwi krotedjka. Stog
skem we a litå jäld, tänk wa kunnert tytsch um
jälde ti lägg se kring. Så å e jäte ska sträjtn fram.

Nu a i jäte, nu a i jäte, gu-vät, gu-vät um du hö ~~er~~ me.
I går tog ulfven jän lambunga fär me. I wärqunem
få we djär buförqälde. Edont glad we fåm far
hem näger wiktur. It's väst um buförmåtgun; au
ska upp å nyälka, djär lillusta a krippom å kauske
a fästmannem, kokt buförswälindjen, skärj grytur
å käsla å smör grytur må asälta smör, disk tjinn-
hälka, trujer, nyälkbyttur å stogur å djär rent står-
käjså; äjte fjäse få karrer dona. Myosmörå ko-
kede sgar, tri koket, å gäter ju a tri käjsåldom.
E körer ent äjt dyndjo fåm dem a wärc jä på
postfärde å löta af tågtoner.

And. Rudén

Landsmålsarkivet Uppsala 1640
And. Rudén. 1928. ORE
DAL.
Fgl. 12

Landsm. Upps. 1640
A. Rudén. 1928 ORE

Ordb.:
koket n.

Ore.

12.

Må i vänt upp fing dem ent djaro kom nu, fy krätjom
 ti skojen å gå hem frä dem; då ^{svär} vä^ä ti fy dem hel dāgo.
 Men å finns ingen ofrid nu får tiden. Å då krätjer a
 svurte så waner, gäv^ä lejt bra, men å finns nog hug-
 lostur, som ent wit gå hem ti kväldeu utan ligg kwärn
 um näter i fler dāgo. Nu kunn an da jän fläs-
 hopen åter an ara; skällkuner gå fyre. Huden-
 Stina wa kastele jätok, får o skull gät fäst sundas-
 gästlo, då kritra^ä add kame hem. Fälkaller sku a
frisundāga mā dem e koma milla budfärdom.
 Ti jäldfäspundjäm skull an a flinto, jäldstäl a fräst.
 Nog a du läje stanning för hel sumäru? Dem byddā
 ting me ända att kring jule. Hur mång häjsäll ska
 do gäta a? Utoms häjsgång ska do wa ti bätte
 budom? Skan köstbräld de a an dā, håll sku dem
hald dāgo åter kutale? Um an få ta älla dyndjo, då vill
 an håll me ällon kätste.

Syn d. Rudén

Landsmålsarkivet Uppsala 1640

And. Rudén. 1928. ORE

DAL.

Frgl. 12

Ordb.: stad-
ning f.

Ordb.: tal
no.

Landsm. Upps. 1640
A. Rudén. 1928 ORE

Å bli ti byrja um Esmärsso, å så räcks å ti Mitschmärsso -
 "Um Esmärsso ska sturstkälla på" - Injon a gått i ef
 bätte skojarum nu, så pojker få ti å gåt djeton
 um daga - mä dem hägg näu råwid -
 Svarta walmastioyo, blågamustjosekka, stappsuukur (sönder
 af blågamuswäf) å lappuger stor å wa gälkallämes
 klädelbonad. E a fått trasugou an da järn ston, me å
 bli ti ta järn bikträd å snyrpekoppe. Skräjont pole
 så si wi på djetogom hur tide läjd på ättermiddaga -
 Å do redv djort buföskänka du, a på djeton å
 kum, men do a glämt af skure karsä på tärne
 inc suuddu - Å e trättant göta kema, löte e så
 stur, så å bli så lünger gäskdur - Men an slipp
 do nyälka, da wärt häjsäll nyälka själfoer -
 Å swäjner gå ätter gatom å futo å rote på nät å daga -
 Tackkoppe dräjfva hur dom hälst hel kumärn, men dem e
 märketär ti ärom, så wärejän få att säjner på kusten -

Ordb.: Esmärs-
misse

Ordb.: get f.

Ordb.: få v.

Ordb.: ^{100%}
kors (på
tied tik bän
kun)Ordb.:
gässla f.

dagliga besöksgäster And. Rudén

I å Katt-Lassa wom ti skogs mä hästom e går. Dem
 sku full wadd fol se nu järätter äjta lötn. We höc-
 dom någer skällur, så å e nog flerer som a släfft
 hästa. E a sprundje hästskog e två dāgo, å fiek
 full attu ti slut. Wän kamp å e bätte skojem; e säg
 tri sturer kopra. Män ^{an} add sprundje unda se skona,
 så au wa bärrfota på allom fyra. Uken rådmun o
 da bräjn märke, som går jä ätter gatom? — Ja,
 ukoms å e wät dont i. O hör nog ut bym ti.
 Å ramlär å skäldrer jä wästafär, å kunn full när
 hästhop heme byn. Å e full på ättut bätte skojem, så
 dem kunnut wa ti friss. Dem kunn å käfte äldes
 som kuner, då tjessfluga e frammä. Så kuner byrä
 tjessa, ent å gätt häldhop fläshopen.

E skicker mä två fåvokort. Dem e trägner

ure Plybjäre e sumärs.

Landsmålsarkivet Uppsala 1640
 Änd. Rudén. 1928. ORE

Frgl. 12

DAL.

Änd. Rudén

Ordb.: varda
 v. (om häst-
 tarm)

Ordb.: häst-
 skog

Ordb.: undan
 (om häst)

Ordb.:
 häst-hop

Ordb.: fred
 m.